

Kultúra és társadalom napjainkban

Beszélgetés Devcsics Miklóssal, a Nógrád Megyei Tanács elnökével

Az 1960-as évek első felétől napjainkig a kulturális intézmények nagyarányú, extenzív fejlődésének lehettünk tanúi, illetve cselekvő részesei mind Salgótarjánban, mind a megyében. Az ön véleménye szerint az új intézmények hogyan teljesítették társadalmi-közösségi feladataikat?

– Válaszomat személyes megjegyzéssel kezdem. Képzettségemet tekintve közgazdász vagyok, de az életem úgy alakult, hogy már hosszabb ideje politikai jellegű munkát végzek. Ez a körülmény meghatározza véleményem szempontjait is. A művelődési szakemberek talán másképp közelítenék meg a kérdést, én azonban elsősorban azokra az összefüggésekre szeretnék ügyelni, amelyek a kultúra, a társadalom, a gazdaság napi és távlatos kapcsolatát jellemzik, sőt meghatározzák.

1956-ot követően az MSZMP új politikát munkált ki. Ennek gyakorlati megvalósításában nagy teret kapott az új viszonyok között alkalmazott újrarendelt művelődéspolitikai, ami friss léghőrt teremtett és mozgósította az itteni, helyi erőket is.

Ha most visszatekintünk a 60-as évekre, azt csak azért érdemes megtennünk, hogy az áttekintésünk eredményeképp a szükséges tanulságokat, következtetéseket levonjuk, az előttünk álló feladatokra felkészüljünk. Az akkori időszak alapvető vonása az volt, hogy a megye – és minden településünk – kulturális szempontból hátrányos helyzetűnek minősült. A változás, a változtatás szükségességének felismerését, az addigi eredmények sorra vételét követően a kitörési pontok megjelölését kell elvégeznünk.

Mire építhettünk?

Tényszerűen is igazolható volt irodalmi értékeink – elsősorban a *Madách-* és a *Mikszáth-kultusz* – jelenléte. A képzőművészeti tradíciók – *Kubányi Lajos*, *Benczúr Gyula*, a jelesebbek közül, de a többiek, is, mint *Bóna Kovács Károly* – azt a lehetőséget kínálták, hogy megújuló kulturális életünk egyik lényeges eleme a *művészeti tevékenység* legyen. A megye gazdasági életének meghatározója volt a salgótarjáni medencében kialakult ipari élet. Az ipart mozgató, fejlesztő műszaki értelemség el nem hanyagolható súllyal bírt. Ha korszerűsíteni akartunk, jelentkezett az az igény,

hogy az értelmiség c csoportját gyarapítsuk. Másrészt az új társadalmi követelmények összetettebb szerkezetű értelmiség jelenlétét kívánták meg. Vagyis új képzettségű és nagyobb számú értelmiségre is szükség volt. A felismeréseket döntések követték, amelyek megvalósítása az előrelépést eredményezte.

Figyeltünk arra a tradícióra is, amely – mai szóval élve – a *közművelődés* területén kialakult. A bánya, a kohászat, az üvegyárak körül komoly, értéket teremtő művelődési gyakorlat, szokás és igény honosodott meg. Az üzemek által fenntartott iskolák és művelődési intézmények működésében, tartalmi tevékenységében fellelhető szoros kapcsolódás munkahely és kulturális intézmény között gondolatébresztően hatott az új tennivalók megfogalmazásának időszakában. A kulturális élet feljlesztésének fő vonalát ezekből az elemekből alakítottuk ki. A feladat nehéz volt. A megyében kulturális, szellemi központot kellett létrehozni, és ez nem lehetett végbe másképp, mint megyei szintű erőfeszítéssel, nagyarányú koncentrációval.

Munkánk során a sikerek mellett kudarcok is értek bennünket, mert néhány viszonylat elkerülte figyelmünket. Ezek különösen mára váltak nyilvánvalóvá. Hiba volt, hogy a mindennapi művelődési élet elemeit el-sorvasztottuk. A városokban – és más településeken is – a korábban szervezett ipartestületek, -egyesületek megszűntek, pedig ezekben a szórakozási, sportolási lehetőségek és szokások együtt voltak jelen például az olvasókörökkel, s ezek a szervezetek mégis kiestek figyelmünkéből. Ma már persze az is látható, hogy intézményfejlesztésünk is hordozott téves elemeket. Például az elkülönült iskola, könyvtár, „kultúrotthon” nem célszerű. Az utóbbiak működésük során végig elemi gondokkal küszködtek. Az is tény, hogy a megyében – elsősorban a sok tekintetben meghatározó szénmedencében – nagyarányú gazdasági változások (a visszafejlesztés és a fejlesztések) a szétaprózódott kulturális intézményekre kedvezőtlenül hatottak. A fenntartásukban jelentkező bizonytalanság a szakmai munkájukban is tetten érhető.

Nagy vonalakban ezekkel a jellemzőkkel érkeztünk a 70-es évek végéhez.

A 80-as évek új feladatok elé állítottak bennünket. Az időszak második felében – napjainkban – a reformfolyamat új hulláma jellemzi életünket. Szakmai erejük révén a kultúra intézményei miként tudnak e folyamatban részt venni?

– Az újonnan jelentkező feladatokra mindannyiunknak fel kell készülnünk. A felkészülés minősége biztosítja előrelépésünk lehetőségeit is. A tanács, a megye vezető testületeinek megítélése szerint sokban módosult – bár még nem teljesen kiforrott – gazdasági életünk szerkezete és a településhálózat. Bár itt mindkét területen még további feladataink vannak, de a hozzájuk kapcsolódó intézményeknek már azon az úton kell járniuk, amelynek jellemzője – röviden szólva –, hogy mindinkább a helyi viszonyokra építsünk, és az ezen az alapon megnyilvánuló általános, nemzeti, közösségi érdekre fokozottabban figyeljünk. A szocializmus stratégiai cél-

jainak elérése a kulturális területen tartalmában hatékonyabb, szervezetében racionálisabb, működésében gazdaságosabb magatartást igényel. *A társadalmi élet jó színvonalához szükség van a kulturális intézmények jelenleginél is aktívabb részvételére.* Ehhez a feltételeket hosszabb távon a minőségi igény szerint szándékozunk biztosítani.

Melyek most a közvetlenül jelentkező feladatok?

– Életünk jobbítását hosszú távon is csak *korszerű iskolák* létesítésével, kialakításával tudjuk elérni. E cél elérése érdekében mit vegyünk figyelembe? Elsősorban azt, hogy ahol szükséges, ahol indokolt, ott legyen iskola. Egy színvonalasan működő általános iskolához 5–6 ezer lakos kell háttérnek. Nógrád köztudottan aprófalvas megye. Tehát mi nem azon gondolkodunk, hogy visszaállítjuk az egy falu – egy iskola modellt, hanem a nálunk alapjaiban bevált óvodai, általános iskolai rendszert fejlesztjük tovább.

Továbbá: az elkövetkezendő időszak helyi társadalmi szervezeteként a *faluegyesülések* látszanak előremutatónak. Ezeket az új, alulról létrejövő kooperációkat kell ellátnunk korszerű intézményekkel. A tartalmi munkához szükséges anyagi, minőségi feltételek is biztosíthatók a különböző – oktatási, közművelődési – intézményeknek a jelenleginél *elvidebb és gyakorlatiasabb összefogásával.* Ennek tartalmi alapja nem lehet más, mint az emberek közötti kapcsolatok gazdagítására, a mindennapi kultúra fejlesztésére irányuló törekvés.

Az alapintézmények közül a szakmai ismeretek biztosítását hordozó intézmények működési feltételeit szükséges bővíteni. Jól működő középfokú intézményekre – gimnáziumokra, technikumokra, szakközépiskolákra, kollégiumokra –, mint a kulturális ismereteket közvetítő, valamint nevelő intézményekre továbbra is szükségünk van. A korszerűsödő gazdasági szerkezet fejlődőképes intézményhálózatokat követel. A lemerevedő struktúra helyett a jól alapozó alsó- és rugalmasabban alkalmazkodó, személyiségfejlesztő közép- és felsőfokú iskola az ideálunk. Az oktatási rendszerrel együttműködő közművelődés – a művelődési otthon, a múzeum, a könyvtár, az ismeretterjesztés – belső gazdagítása és feltételeinek differenciált fejlesztése áll érdekünkben. A feladatok elvégzésében hasznosabban kell közreműködniük a közművelődési-szakmai integrációval kialakult, új módon gondolkodó és cselekvő intézményeknek, vezetőiknek és dolgozóiknak.

Az előttünk lévő feladatok megkövetelik, hogy az új gazdasághoz *új típusú értelmiség is járuljon.* Kiindulópontul mást nem választhatunk, mint-hogy a társadalmi-műszaki-technikai halladást a jövő századra tekintően is biztosítsuk. Egy város, egy megye jól képzett, bőséges és rétegzett értelmiségi bázis nélkül nem tud érdemi eredményeket elérni. Kell-e vezető e csoportok között? A válasz kétségkívül mérlegelendő. Úgy tűnik, hogy nálunk sem tradíciójánál, sem létszámánál, sem produkciójánál fogva nem hanyagolhatjuk el a műszaki értelmiséget. Egyszer lehet ez a csoport kohéziós erő. Másodsor nagyobb figyelmet érdemel – szakmájától, képzettségétől függetlenül – az alkotó magatartású, az új iránt fogékony értelmiségi

típus. Épp ez utóbbiból következik, hogy az a felfogás, amely például a műszaki és a humán értelmiség szembeállítására teszi a hangsúlyt, nem követhető, nem tartható. A város, a megye – tehát a közösség – érdekei-től vezetettve szándékozunk az értelmiség jelenleginél is szélesebb, gazdagabb szerkezetét kialakítani, és elősegíteni, hogy tevékenységüket még inkább kiteljesíthessék. A feltételeket e követelmények szerint szükséges gondozni.

A feltételek között felállítható-e sorrend?

– Tennivalóinkat nem öncélúan rangsoroljuk. Az itt élő lakosság körülményeit kívánjuk javítani, tevékenységükhöz, életükhöz jobb viszonyokat teremteni. Fontosnak tartom, hogy az elmúlt években kialakult gyakorlat-hoz képest érdemibben és valóságosabban figyeljünk az *ifjúság* kulturális igényeire. Úgy vélem, nem kell a feladat jövőben megmutatkozó fontosságát aláhúzni. Jól tudjuk, a munka minőségi elvégzéséhez több feltétel – így a közös akarat is – szükséges. Ezen túl talán néhány dolgot hangsúlyoz-nék külön is. Kijelölt céljaink eléréséhez továbbra is szükségünk van pénzre, az ún. *anyagiakra*. Nógrád megye az utóbbi két évtizedben nagyon sokat áldozott a kultúráért. A megye tanácsi költségvetéséből az ötödik ötéves tervben 11 százalékot, a hatodikban 13 százalékot, és most 18 szá-zalékot biztosítunk e célra. Ennek eredményeképpen nagy számban építet-tünk és építünk általános iskolákat, szinte teljessé válik középfokú oktatá-sunk intézményhálózata, szélesedtek a közművelődés lehetőségei. A megyei szintű hálózati központok korszerű feltételek között működnek. Figyeltünk városainkra, községeinkre. Támogattuk művelődési törekvéseiket Szé-csényben, Cereden, Nézsán, Karancskesziben, hogy csak az utóbbi évek „beruházásaiból” említsek néhányat. A tömeges szórakozási igény kielégí-tését látja el többek között a bányai nyár rendezvénysorozata. A feltételek tekintetében is nagyon sokat változott a megye képe. Mindez erőforrása-inkat fokozottabban igénybe vette. Az eredmények ismeretében most a mű-ködés folyamatosságára, gazdagodására kell a hangsúlyt tennünk, valamint az összefogásra. Ez lehet alapja az anyagiak előteremtésének.

A feltételek sorában hangsúlyosnak vélem a *művelődésirányítás* fel-fogásának, módszercinek változásait. Nagyon fontos ez a feladat, és ebből következően sokirányúak a tennivalóink. Összefoglalóan azt mondhatom, hogy e területen is a menedzser típusú irányítás szervezetének és gyakor-latának kell meghonosodni. A kulturális élet sokban hozzásegíthet a né-pességmegtartó képességünk javításához. Tehát természetes követelmény, hogy a középpontban itt is a lakosság, az ember álljon. A *vállalkozói ma-gatartás* előretörése ezen a téren azt is kell hogy jelentse: azt a falut, kö-zösséget, amelyik önerőből akar tenni a művelődés érdekében, saját kez-deményezésű formát, fórumot létesít, működtet, azt nemcsak hagyni, de támogatnunk is szükséges. Az új típusú községi, helyi társadalom kialakí-tásában meghatározó szerepük van a tanácsi testületekben érvényesülő *demokratikus* viszonyoknak. Úgy látom: ha nem veszítjük el azt az alap-vető emberi tulajdonságunkat, hogy a világ változásait képesek vagyunk felismerni, és az új körülmények között új módszereket keresünk, akkor a cselekvési lehetőségünk gazdagodhat, boldogabb élet várhat ránk.

A megye történeti eseményei azt mutatják, hogy a különböző szellemi műhelyek, így az irodalmiak is, hatással voltak a tudat, a politika alakítására. Irodalmi életünk egyik műhelyének, a Palócföldnek mi lehet e téren a feladata?

– Elképzeléseink a különböző szellemi műhelyek működése nélkül nem valósíthatók meg. Szükség van a képzőművészet, a zene, a tánc, a színház, a tudományok helyi művelésére. Így természetesen van igény az irodalomra is. Nem a leszűkített provinciális helyi irodalomra, a fűzfapoétákra, hanem a mai magyar valóságban és az egyetemes összefüggésekben eligazodni szándékozó magatartásra. Szeretném leszögezni, hogy a megye vezetése (és személy szerint én is), a Palócföldet értékörző és értékteremtő szellemi műhelyeink között tartja számon. Úgy gondolom, hogy a lap akkor tudja vállalt szerepét betölteni, ha teljesíti az egyes számain feltüntetett profiljelző szavakból következő feladatokat. Vagyis hangsúlyosan társadalmopolitikai összefüggések elemzésére, feltárására, a művészeti, az irodalmi tudat és magatartás felmutatására törekszik. Számukra fontos, hogy az itt élő lakosság életkörülményeinek alakulásával, a közigazgatás fejlődésével és tennivalóival, az ifjúságot, a nyugdíjasokat foglalkoztató gondolatokkal, azok elemzésével, vizsgálatával törődjék. Szükségesnek tartjuk, hogy az értelmiséget az új feladatokra felkészítse, fóruma legyen az alkotó értelmiségnek. A művelt egyénnek, a képzettségnek a következő időszakban megnő a szerepe. A lapnál dolgozók ne engedjék elfeledni, hogy mindez közösségi célok, érdekek rendszerében fejtheti ki valóságos hatását.

Sok tennivalónk van. Ha a szerkesztőség figyel a mindennapi életre, a testületek munkájára, a döntésekre, valóságosan is hasznára lehet olvasóinak, az érdeklődők érzékelhetően szélesedő körének.

– *Köszönjük a beszélgetést.*

HORVÁTH ISTVÁN–LACZKÓ PÁL